

Bernardine
Evaristo

Dievča,
žena,
iné

INAQUE

Booker Prize 2019

Preklad
Lucia Halová

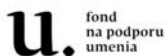

Bernardine Evaristo

Dievča, žena, iné

Preklad tejto knihy vo forme štipendia podporil
z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Bernardine Evaristo
GIRL, WOMAN, OTHER
© Bernardine Evaristo 2019

TRANSLATION © Lucia Halová 2021
COPYEDITING Martina Kubealaková
COVER & ILLUSTRATION © Barbora Šajgalíková
SLOVAK EDITION © Inaque 2021
ISBN 978-80-8207-133-0
ISBN E-BOOK 978-80-8207-134-7

Bernardine Evaristo
Dievča, žena, iné

INAQUE

*Venujem všetkým sestrám, segrám, sistahs, ženám, ženským
a našim bratom, bráchom a kamošom, našim mužom a muž-
ským a všetkým členom ľudského pokolenia z radov LGBTQI+*

Kapitola prvá AMMA

1

Amma

kráča po promenáde popri plavebnom kanáli, ktorý pretína jej mesto, takto zrána ho pomaly brázdí zopár nákladných člnov

naľavo od nej je most pre peších s podlahou pripomínajúcou palubu a pylónmi, čo vyzerajú ako lodné stožiare

napravo od nej sa rieka zatáča, za Waterloo Bridge pokračuje na východ ku Katedrále svätého Pavla

cíti vychádzajúce slnko, vzduch je ešte čerstvý, no mesto čoskoro zaplaví horúčava a výpary

kdesi ďalej na promenáde hrá huslistka príhodne povznášajúcu melódiu

Ammina hra *Posledná Amazonka z Dahomey* má dnes premiéru v Národnom divadle

spomína si, ako s divadlom začínala

keď s vtedajšou spoločníčkou Dominique získali povestí žien, ktoré vyrušujú, ak predstavenie uráža ich citlivý politický svetonázor

ich mocné, školené herecké hlasy sa ozývali z prvých radov v hľadisku a vzápätí sa obe rýchlo pratali preč

verili na verejný protest, rozvratný a rozčuľujúci tých na druhej strane

spomína si, ako vyliala krígel' piva na hlavu jednému reži-

sérovi, ktorému v hre pobiehali po javisku polonahé černošky a správali sa ako idiotky
a potom rýchlo vybehla do zadných uličiek Hammersmithu a zavýjala

Amma prežila desiatky rokov na okraji, odpadlíčka hádzuca granáty na establišment, ktorý ju vylúčil

až kým zrazu stredný prúd nezačal absorbovať to, čo kedysi považoval za radikálne, a ona mala zrazu nádej, že prijme aj ju
čo sa stalo, až keď sa pred tromi rokmi ku kormidlu Národného divadla dostala prvá režisérka

po tom, čo ju predchádzajúci riaditelia celé roky slušne odmietali, jej raz v pondelok ráno tesne po raňajkách zazvonil telefón, v čase, keď sa pred ňou rozprestieral prázdny život a jediné potešenie jej prinášali televízne drámy

veľmi sa mi páči váš scenár, musíme ho zrealizovať, môžete ho pre nás aj režírovať? viem, je to narýchlo, ale našli by ste si tento týždeň čas na kávu?

Amma si odchlipne zo svojej kávy americano s primiešaným tradičným štamperlíkom na prebratie, zatiaľ čo sa blíži k šedému umeleckému komplexu v štýle brutalizmu

aspoň sa usilujú oživiť betónový bunker svetielkami a miesto má povest' progresívneho prístupu, nie tradicionalistického
pred niekoľkými rokmi očakávala, že ju odtiaľ vyvedú, len čo sa odváži prekročiť prah, vtedy sa ešte ľudia na návštevu divadla obliekali naozaj elegantne

a dívali sa cez prsty na tých, čo neprišli náležite nahodení
ona chce, aby ľudia chodili na jej hry zo zvedavosti, je jej ukradnuté, čo majú na sebe, veď aj ona má vlastný štýl, ktorým vraví *trhni si* a ktorý sa, pochopiteľne, trochu vyvinul od kliše rifľových montérok, baretky à la Che Guevara, palestínskej šatky a neodmysliteľného odznaku s dvomi prepojenými symbolmi ženského pohlavia (dievča, a vraj nemáš srdce na dlani)

teraz nosí v zime strieborné alebo zlaté tenisky a v lete bezpečné žabky

v zime čierne nohavice, buď plantavé, alebo priliehavé, podľa toho, či má v daný týždeň veľkosť 40 alebo 42 (hore má o veľkosť menej)

v lete zasa vzorované háremky tesne pod kolená

v zime žiarivé asymetrické blúzky, svetre, saká a kabáty po celý rok peroxidové dredy, ktoré jej odstávajú ako sviečky na narodeninovej torte

strieborné kruhové náušnice, masívne africké náramky a ružový rúž

vyjadrujú jej typický štýl a postoj

Yazz

sa nedávno na jej adresu vyjadrila, že vyzerá ako „stará šibnutá ženská, mami“, prosí ju, aby nakupovala v Marks & Spencer ako normálne matky, nechce, aby ju s ňou videli, keď majú ísť spolu po ulici

Yazz veľmi dobre vie, že Amma nikdy nebude normálna, okrem toho má len čosi vyše päťdesiat, ešte nie je stará, ale skúste niečo také vysvetliť devätnásťročnej, a vôbec, starnutie nie je žiadna hanba

hlavne keď sa týka celej ľudskej populácie

hoci občas sa jej zdá, že medzi priateľkami je ona jediná ochotná oslavovať starnutie

pretože nezomrieť predčasne je obrovské privilégium, vraví im, keď sa okolo kuchynského stola v jej útulnom radovom dome v Brixtone zakráda noc

keď sa hostia na jedlách, ktoré podonášali: dusený cícer, jamajské kura, grécky šalát, šošovicové karí, pečená zelenina, marocké jahňacie, šafranová ryža, cviklovo-keľový šalát, jollof z quinoy a bezlepkové cestoviny pre fakt otravné puntičkácky

keď si nalievajú víno, vodku (menej kalórií) alebo niečo menej škodlivé na pečeni, ak im to prikázal lekár

očakáva, že schvália, ako sa vzoprela trendu večného vyplákania ľudí v strednom veku, no namiesto toho ju obdaria pobavenými úsmevmi, a čo artritída, zhoršovanie pamäti a návaly tepla?

Amma prejde okolo mladej pouličnej hudobníčky povzbudzujúco sa na ňu usmeje a ona sa tiež zatvári milo vyloví zopár mincí a položí ich do husľového puzdra nie je pripravená vzdať sa cigariet, tak sa oprie o múrik na nábreží a jednu si zapáli, za čo sa nenávidí

jej generácii reklamy tvrdili, že s cigaretou budú vyzerat' dospelejšie, štýlovejšie, mocnejšie, inteligentnejšie, žiaducejšie a hlavne super

nikto im nepovedal, že ich to vlastne zabije

díva sa na riekú a cíti, ako jej teplý dym putuje nadol hrta-
nom, upokojuje jej nervy a pokúša sa prebiť adrenalinový nával z kofeínu

štyridsať rokov premiér a stále sa z toho ide po...

čo ak ju kritika zvozí? zavrhnú ju na základe jednohviezdičkových recenzií, čo si Národné myslelo, keď si do budovy pustilo takú hochštaplerku?

samozrejme, vie, že nie je žiadna hochštaplerka, veď napísala pätnásť hier a režírovala ich vyše štyridsať, a ako sa raz vyjadril istý kritik, Amma Bonsu je stávka na istotu, vie, ako zvládnuť každé riziko

sklapani, Amma, veď si ostrieľaná harcovníčka, jasné?

takže

má fantastické obsadenie: šesť starších herečiek (ktoré už zažili všetko možné), šesť herečiek s istými skúsenosťami (zatiaľ sa držia) a tri nové tváričky (naivné a plné nádejí), z ktorých jedna, talentovaná Simone, chodí na skúšky s nesústredeným pohľadom, lebo zabudla vytiahnuť žehličku z elektriny, vypnúť sporák alebo zavrieť okno v spálni, a potom mrhá drahocenným časom a v panike vyvoláva spolubývajúcim

pred niekoľkými mesiacmi by predala babku do otroctva, aby získala túto prácu, a teraz je z nej rozmazaná malá primadona, ktorá pred pár týždňami poslala režisérku po karamelové latte, keď boli v skúšobni len ony dve

som taká vyčerpaná, fňukala Simone, čím chcela naznačiť, že je to Ammina vina, lebo ju núti tak tvrdo makať

pochopiteľne si to so slečinkou Simone Stevensonovou hneď
a zaraz vyjasnila

so slečinkou Stevensonovou, ktorá si myslí, že keď sa z di-
vadelnej školy dostala rovno do Národného, je len na krok od
dobytia Hollywoodu

veď uvidí

už čoskoro

v takýchto chvíľach Amme chýba Dominique, ktorá jej už
dávno ušla do Ameriky

okamih, keď konečne prerazila, mali prežívať spolu

zoznámili sa v osemdesiatych rokoch na konkurze na rolu
v celovečernom filme z prostredia ženskej väznice (ako inak)

obe už boli zdeptané, že im ponúkajú iba úlohy otrokýň,
slúžok, prostitútok, pestúnok či zločínok

a aj tak ich neobsadia

nadávali na svoj údel v zapadnutej kaviarničke v Soho, na-
pchávali sa pritom volskými okami so slaninou medzi dvoma
mastnými krajcami bieleho chleba a zapíjali to silným robot-
níckym čajom spolu so sexuálnymi pracovníčkami, ktoré po-
núkali svoje služby na ulici

dávno predtým, ako sa zo Soho stala trendy kolónia gejov

pozri sa na mňa, povedala Dominique, a Amma sa pozrela,
nebolo na nej nič slúžkovské, materské ani zločinecké

bola totálne bohovská, nádherná, vyššia než väčšina žien a aj
štíhlejšia, mala ostré líčne kosti a dymové oči s hustými čierny-
mi mihalnicami, ktoré jej doslova vrhali tieň na tvár

nosila kožené oblečenie, vlasy nakrátko okrem čiernej ofiny
sčesanej nabok, po meste sa prevážala na starom otlčenom bi-
cykli, ktorý nechávala vonku priviazaný reťazou

nevidia, že som stelesnená bohyňa? rozkrikovala sa Domi-
nique a nápadne gestikulovala, prehadzovala si ofinu, a keď sa
ľudia začali obzerať, zatvárila sa zvodne

Amma bola nižšia a mala africké stehná a boky

perfektný materiál na otrokyňu, ako jej povedal jeden reži-
sér, keď sa zjavila na konkurze na hru o boji proti otrokárstvu
načo sa rovno zvrtila a odišla

Dominique zasa vedúci kastingu povedal, že mrhá jeho časom, keď prišla na konkurz na viktoriánsku drámu, lebo v tých časoch predsa v Británii nežili černosí

namietla, že žili, vynadala mu do ignorantov a takisto rovno odišla

a ešte aj tresla dverami

Amma si uvedomila, že v Dominique našla spriaznenú rebelantskú dušu

a obe budú zúfalo nezamestnateľné, keď sa to rozkríčne presunuli sa do miestnej krčmy, kde pokračovali v rozhovore a víno tieklo prúdom

Dominique sa narodila v Bristole v časti St. Pauls afro-guyanskej matke Cecilii, ktorá poznala svoj pôvod až do otrokárskeho čias, a indo-guyanskému otcovi Wintleymu, ktorého predkovia boli nevoľnícki robotníci z Kalkaty

bola najstaršie z desiatich detí, ktoré všetky vyzerali skôr černošsky než ázijsky a aj sa tak identifikovali, najmä keď sa ich otec viac hlásil k afro-karibským obyvateľom, s ktorými vyrastal, než k Indom, ktorí práve dorazili z Indie

Dominique už v puberte pochopila svoje sexuálne preferencie, ale múdro si ich nechala pre seba, nevedela, ako by zareagovali jej priatelia a rodina, nechcela byť spoločenskou vyvrheľkou

niekoľkokrát to skúsila s chlapcami

im sa to páčilo

ona to pretrpela

v šesnástich ako začínajúca herečka zamierila do Londýna, kde sa ľudia hrdo priznávali k svojim outsiderským identitám symbolmi na odznakoch

prespávala pod klenbami na nábreží alebo vo vchodoch obchodov na Strande, vypočúvali ju ľudia z čierneho bytového združenia, klamala a plakala, že je na úteku pred otcom, ktorý ju mláti

jamajského úradníka na bytovom tým nedojala, takže ťa mláti, hej?

Dominique pritvrdila, že ju otec sexuálne zneužíva, a dostala núdzovú izbu v ubytovni; o osemnásť mesiacov nato, po každotýždenných usazených telefonátoch na bytový úrad, sa jej podarilo splasiť sociálny jednoizbák v nízkom paneláku z päťdesiatych rokov v Bloomsburry

urobila som, čo som musela, aby som mala kde bývať, povedala Amme, nie som na seba hrdá, priznávam, ale nič také hrozné sa nestalo, veď otec sa o tom nikdy nedozvie

určila si misiu vzdelávať sa v černošskej histórii, kultúre, politike, feminizme, objavovala alternatívne londýnske kníhkupectvá

išla do Sisterwrite v Islington, kde majú knihy výlučne od autoriek, a niekoľko hodín si ich prezerala; nemohla si dovoliť nič kúpiť, tak každý týždeň postojacky čítala na pokračovanie *Dievča od nás: Antológia černošského feminizmu* a hocičo od Audre Lordovej, čo sa jej dostalo pod ruku

kníhkupkyňiam to očividne neprekážalo

Amma, už keď ma prijali na veľmi ortodoxnú divadelnú školu, bola som spolitizovaná a všetko som spochybovala
jediná farebná na celej škole

chcela vedieť, prečo by mužské roly v Shakespearovi nemohli hrať ženy, a nechcete, aby som začala o medzirasovom obsadzovaní, kričala na vyučujúceho, zatiaľ čo všetci ostatní vrátane študentiek mlčali

uvedomila som si, že som na to sama

na druhý deň si ma zavolať riaditeľ nabok
ste tu, aby sa z vás stala herečka, nie politička
ak budete naďalej vyvádzať, požiadame vás, aby ste odišli
varoval som vás, Dominique
to mi hovor, odvetila Amma, drž hubu alebo vypadni, že?
mám bojovú povahu po otcovi Kwabenovi, ako novinár sa zasadzoval o nezávislosť Ghany,
až kým sa nedopočul, že ho chcú zatknúť za podnecovanie

nepokojov, zdrhol, skončil ako pracovník železníc a na stanici London Bridge sa zoznámil s mamou

bol sprievodca, ona pracovala v kancelárii nad staničnou halou

vždy jej kontroloval lístok, ona zasa vystupovala z vlaku posledná, aby mohli prehodiť zopár slov

mama Helen je miešanka, narodila sa v 1935 v Škótsku

jej otec bol nigérijský študent, ktorý zmizol, len čo ukončil štúdium na univerzite v Aberdeene

ani sa nerozlúčil

o niekoľko rokov neskôr jej matka zistila, že sa vrátil do Nigérie k manželke a deťom

ona ani netušila, že mal manželku a deti

mama nebola v tridsiatych rokoch jediná miešanka v Aberdeene, ale aj tak bola rarita a dávali jej to pocítiť

odišla zo školy skoro, išla na obchodnú akadémiu, vybrala sa do Londýna plného afrických mužov, ktorí sem prišli študovať alebo pracovať

mama chodila na ich tancovačky a do klubov v Soho, páčila sa im jej bledšia pokožka a splývavejšie vlasy

vravela, že si pripadala škaredá, až kým jej africkí muži nepovedali, že nie je

mala si vidieť, ako vtedy vyzerala

niečo medzi Lenou Hornovou a Dorothy Dandridgeovou

takže hej, fakt škaredá

mama dúfala, že na prvé rande ju vezme na film a potom do jej obľúbeného podniku Club Afrique v Soho, naznačovala mu, že miluje tanec a západoafrický džez

ale on ju zobral na nejaké stretnutie socialistov v zadnej miestnosti krčmy v Elephant and Castle

kde sa skupinka mužov nalievala pivom a preberala politiku nezávislosti

sedela tam a snažila sa tváriť zaujato, ohromená jeho intelektom

on bol podľa mňa ohromený jej mlčanlivým podvolením

vzali sa a presťahovali do Peckhamu
som ich posledné dieťa a prvé dievča, vysvetlila Amma a vy-
fúkla dym do čoraz hustejšieho dusna v miestnosti

z mojich troch starších bratov sú právnik a lekár, keďže oni
naplnili otcove očakávania, a na mňa už nikto netlačil, aby som
ich nasledovala

pre mňa chcel len svadbu a deti

moje herectvo je podľa neho iba hobby, kým sa nevydám
a neporodím

otec je socialista a túži po revolúcii, aby zlepšil údel celého
ľudstva

doslova

povedala som mame, že sa vydala za patriarchu

pozri sa na to takto, Amma, vravievala, tvoj otec sa narodil
ako muž v dvadsiatych rokoch v Ghane, ale ty si sa narodila ako
žena v šesťdesiatych rokoch v Londýne

čo tým chceš povedať?

naozaj nemôžeš čakať, že ťa „pochopí“

vytknem jej, že ospravedľňuje patriarchát a nesie spoluvinu
na systéme, ktorý utláča všetky ženy

namietne, že ľudia sú zložité bytosti

poviem jej, aby sa nado mnou nevyvyšovala

mama pracovala osem hodín denne v platenom zamestnaní,
vychovala štyri deti, starala sa o domácnosť aj o to, aby mal
patriarcha každý večer na stole večeru a ráno vyžehlené košele
on medzitým kdesi zachraňoval svet

jeho jedinou povinnosťou v domácnosti bolo doniesť na ne-
deľný obed mäso od mäsiara – akási predmestská variácia lov-
cov a zberačov

teraz, keď sme sa už všetci odsťahovali, vidím, že sa mama
cíti nenaplnená, neustále doma upratuje alebo maľuje

nikdy sa na svoj údel nestážovala ani sa s otcom nehádala,
jasný príznak, že je utláčaná

povedala mi, že na začiatku sa s ním chcela držať za ruku, ale vždy ju striasol, vyhlásil, že zaľúbenosť je anglický manier, a viac to neskúšala

a predsa jej každý rok kúpi najpresladenejšiu valentínsku pohľadnicu, miluje sentimentálne country, v nedeľu večer sedáva v kuchyni a počúva albumy Jima Reevesa a Charleyho Prida v jednej ruke pohár whisky a druhou si utiera slzy

otec žije pre schôdze, demonštrácie, štrajky pred parlamentom a postávanie na trhovisku Lewisham Market, kde predáva *Socialistického robotníka*

vyrastala som na jeho kázňach pri večeri o marazme kapitalizmu a kolonializmu a cnostiach socializmu

stôl bol jeho kazateľnica a my jeho kongregácia z donútenia ako keby nás svojou politikou štopal

keby sa bol po získaní nezávislosti vrátil do Ghany, mohol byť významnou osobnosťou

namiesto toho je doživotným predsedom našej rodiny

nevie, že som lesba, to vážne? mama ma požiadala, aby som mu to nepovedala, aj tak bolo dosť ťažké priznať sa jej, ale vraj to tušila, keď sa všetky baby bláznili po úzkych sukniach a kučeravých trvalých, ja som začala nosiť pánske rifle

bola si istá, že je to len fáza, ktorú jej vyhodím na oči, keď budem mať štyridsať

otec nemá na „pupušov“ čas a smeje sa na všetkých homo-fóbnych vtípoch, čo rozprávajú komici v sobotu večer v telke, keď práve neurážajú svoje svokry alebo černochovy

Amma hovorí, ako išla v poslednom ročníku školy do svojej prvej skupiny čiernych žien v Brixtone, všimla si ju na letáku v miestnej knižnici

otvorila jej Elaine s dokonalým afrom a s ladnými končatinami oblečenými v priliehavých modrých džínsoch a tesnej rifľovej blúzke

Amma po nej okamžite zatúžila, kráčala za ňou do hlavnej

miestnosti, kde sedeli ženy na gaučoch, stoličkách, vankúšoch, s prekríženými nohami na zemi a popíjali kávu alebo jablčné víno

nervózne prijala ponúkané cigarety, keď kolovali okolo, sadla si na zem a oprela sa o tvídové kreslo doškriabané od mačky, na ramene cítila teplo Elaininej nohy

počúvala, keď debatovali, čo znamená byť černoškou

čo znamená byť feministkou, keď ich biele feministické organizácie nechcú prijať

aký je to pocit, keď ich ľudia nazývajú negerkami alebo keď ich rasistickí násilníci zmlátia

aké to je, keď belosi podržia dvere a uvoľnia miesto v hromadnej doprave beloškám (čo je sexistické), ale im nie (čo je rasistické)

Amma sa vedela stotožniť s ich skúsenosťami, začala sa pridávať k refrénu: počúvame ťa, sestra, aj my sme to zažili, sestra mala pocit, akoby dnu vošla z veľkej zimy

po tom prvom večeri sa ostatné ženy rozlúčili a Amma sa ponúkla, že zostane a pomôže Elaine poumývať hrnčeky a tácky rozdali si to na presedenom gauči v žiare pouličného svetla a za sprievodu policajných sirén, čo sa hnali po okolí

bolo to, akoby sa milovala sama so sebou

bol to ďalší návrat domov

keď prišla o týždeň na ďalšie stretnutie

Elaine sa obližovala s inou ženou

a ju úplne ignorovala

viac tam už nešla

Amma a Dominique zostali, až kým ich nevykopli, dovtedy stihli stiahnuť niekoľko pohárov červeného

rozhodli sa založiť vlastné divadlo, v ktorom budú hrať, pretože ani jedna z nich nebola ochotná zradiť svoje politické presvedčenie, aby získala prácu

či držať jazyk za zubami, aby si ju udržala